

Комунальний заклад
«Лисичанський медичний коледж»

**Інформаційно-методичний
вісник
№ 3
«Як стати
ефективним викладачем»**

2017 – 2018 н.р.

Укладач: *Сергеева С.М.* –

методист

КЗ «Лисичанський
медичний коледж»

Зміст:

1. Методи викладання: як стати ефективним викладачем.....	<i>Стор. 3</i>
2. Схема «15 рис педагога 21 ст.».....	<i>Стор. 11</i>
3. Психолого-педагогічна модель викладача вищої школи.....	<i>Стор. 12</i>
4. Складові успіху викладача.....	<i>Стор. 20</i>
5. Сміх і гумор у роботі сучасного педагога.....	<i>Стор. 23</i>

Методи викладання: як стати ефективним викладачем

Десять порад сучасному викладачу, які слід враховувати під час навчання студентів.

Саттон Траст

Sutton Trust improving social mobility through education – освітня благодійна організація Великої Британії, яка спрямована на покращення соціальної мобільності та подолання недоліків у навчанні. Фінансує більше двохсот програм на замовлення 140-а наукових установ.

Саттон Траст наводить докази успішних методів викладання.

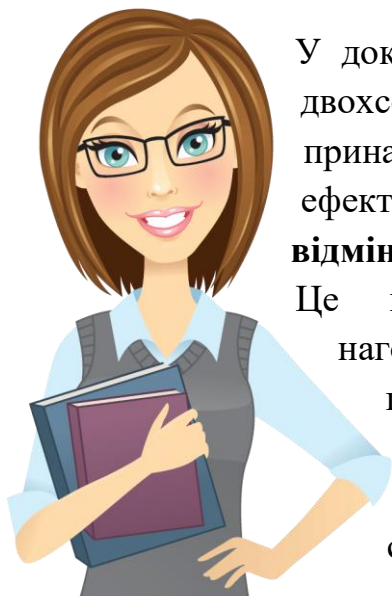

Саттон Траст установлено, що популярні в освіті методи навчання, такі як надмірна похвала й заохочення студентів або надання їм можливості самим відкрити для себе ключові знання, насправді не дають високих позитивних результатів.

Автор доповіді, професор Роберт Кої з Даремського університету стверджує, що це всього лише «стартовий пакет» для осмислення того, що ж усе-таки робить викладання ефективним.

Отже, що рекомендується в доповіді? Ось десять основних позицій, які слід враховувати викладачу у своїй роботі.

1. Знайте свій предмет

У доповіді, підготовленому на підставі вивчення більше двохсот томів результатів досліджень, наголошується принаймні на шести основних сталих складових ефективності навчання. І одним із найважливіших є **відмінні знання викладачем свого предмета**. Це може видатись очевидним, але в доповіді наголошується, що кращі вчителі володіють більше глибокими знаннями свого предмета, проте якщо вони виявляються нижче певного рівня, то «істотно знижують» результативність у навчанні студентів.

На підставі цих позицій робиться висновок про необхідність «цільової допомоги» вчителям, надаючи їм розуміння конкретних галузей, де їхні знання слабкі, що може бути дуже корисним

2. Похвала може принести більше шкоди, ніж користі

Так, у доповіді затверджується, що похвала може бути для студентів

шкідливою. Ряд досліджень, проведених фахівцями в області освіти, у тому числі Керолом Дуеком, професором психології Стенфордського університету та професорами Джоном Хетті й Хелен Тімперлі з Оклендського університету, чітко зафіксували цей феномен.

Дебора Стіек, декан Стенфордської вищої школи, каже, що **похвала перше за все призначається для того, щоб обнадіяти студента, але в той же час вона може реально «передати студенту низькі очікування вчителя»**. Вона відзначає, якщо слабкі успіхи студента викладач сприйняв зі співчуттям, а не із засудженням, то це швидше за все принесе студенту більше шкоди, ніж користі.

Доклад містить застереження із цього приводу, називаючи такі висновки відкритими для інтерпретації, і педагоги можуть самі вирішити, як поступати в тому чи іншому випадку, оскільки методи, що використовуються викладачем, не можна застосовувати в будь-яких обставинах.

3. Контроль і оцінка навчання

Ефективне викладання має величезний вплив на досягнення

студентів, а **вірно організоване оцінювання є основою ефективного навчання**, наголошується в докладі. Такий підхід включає надання дітям достатнього часу, щоб вони змогли вдосконалювати отримані нові знання й уміння, тобто педагог повинен «навчати поступово».

Визначення ефективності зробити не просто, але доклад визнає, що прогрес студентів є тим мірилом, за допомогою якого слід оцінювати якість роботи викладача.

4. Уподобання у методиці викладання

Природа причин, з яких викладачі використовують ті чи інші форми та методи навчання та сподіваються добитися позитивних успіхів студентів, впливає на їхню успішність. Мікі Ескью, автор методики визначення ефективності роботи вчителів, вважає, що думки педагога про те, як саме треба викладати, наприклад, математику, разом з уявленнями вчителя про те, наскільки діти її засвоять, є важливим чинником ефективності навчання.

Разом із тим дані, що підтверджують це, не є достатньо переконливими. Дослідження професорів Стіва Хіггінса з Даремського університету та Девіда Мозлі з Ньюкаслського університету педагогічних уподобань вчителів з використання у викладанні ІК-технологій **не підтвердили** стійку залежність між перевагами педагога при виборі технології та успішністю студентів.

5. Взаємостосунки викладача й вихованців

Така зафіксована позиція також може видатися цілком очевидною.

І в докладі чітко фіксується, що механізми взаємодії викладача зі студентами мають великий вплив на процес навчання, а також створюють певну «атмосферу в аудиторії». У докладі увага акцентується на величезній важливості створення позитивного мікроклімату у групі, щоб «постійно сприяти та підтверджувати самооцінку студентів». **Успіх студента повинен бути атрибутом його зусиль, а не здібностей.**

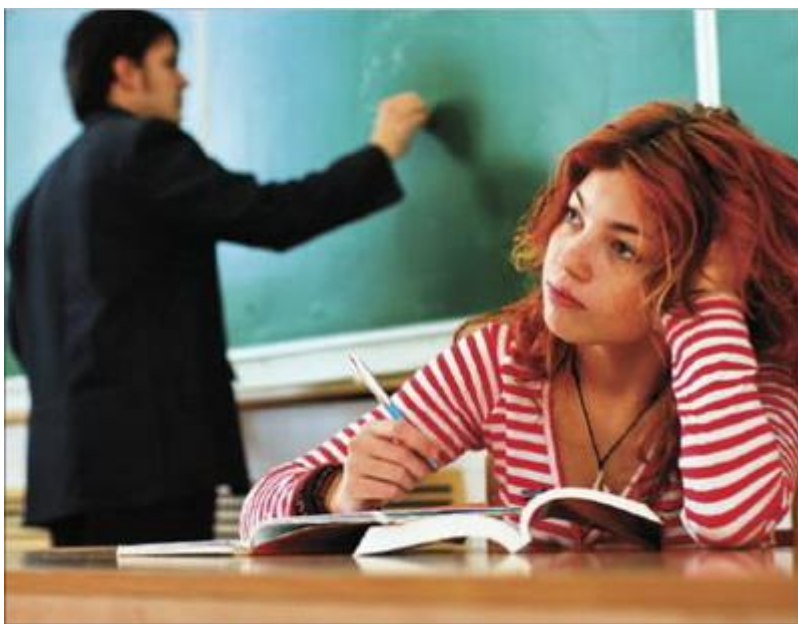
6. Управління дисципліною

Викликає інтерес, що це, як з'ясувалося, не такий значний критерій у порівнянні з високим рівнем знань викладача свого предмета. Але управління навчальною діяльністю студентів, у тому числі й те, наскільки **оптимально педагог використовує час на занятті, координує свої власні ресурси та ресурси студентів, а також**

підтримує дисципліну студентів, відзначається як важлива складова.

7. Немає доказів, що диференціація працює

Установлено, що диференціація студентів на групи залежно від їхніх здібностей практично

не впливає на результати навчання. Така установка теоретично може дозволити викладачу **вибрати той темп навчання, який підходить усім студентам**. Викладач може в певних випадках навчати дуже швидко студентів у групі з високими здібностями та дуже поволі – з низькими.

8. Не турбуйтеся про стиль навчання

Опитування показало, що більше 90 % учителів вважають, що діти вчаться набагато краще, коли одержують навчальну інформацію в тому «стилі навчання», якому вони віддають перевагу. Але, не дивлячися на популярність такого підходу серед більшості вчителів, **не зафіксовано жодних доказів** того, що це насправді працює.

9. Початок навчання має бути важким

Це один із висновків, який може здивувати викладачів. Студенти повинні усвідомити складність навчання в короткостроковій перспективі. Проте в міру засвоєння більшого обсягу навчальної інформації студент повинен побачити істотний прогрес у довгостроковій перспективі.

Елізабет Лігон Бьорк, професор Мічиганського університету та Роберт Бьорк, професор Каліфорнійського університету, стверджують, що педагогам необхідно **спочатку підбирати досить високий рівень складності завдань** для студентів, щоб вони перше за все отримали обсяг знань, необхідний у подальшому.

10. Вибудовуйте відносини з колегами та батьками

Професійна поведінка педагога, у тому числі підтримка колег і вміння розмовляти з батьками студентів, також має досить помірний вплив на процес навчання. У докладі йдеться про те, що не встановлено прямого зв'язку між практикою взаємостосунків викладачів із колегами та батьками й успішністю

студентів, проте для більш широкого визначення успішного викладання такий критерій треба включити.

Література:

1. Методи викладання: як стати ефективним учителем.//Освіта.ua - [Електронний ресурс.] Режим доступу: <http://osvita.ua/school/method/technol/44470/>
2. Sutton Trust // Вікіпедія.- [Електронний ресурс.] Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/File:BLUE_TRANSPARENT_WEB.jpg
3. А ви ідеальний вчитель?//На урок. Освітній проект. - [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://naurok.com.ua/post/a-vi-idealniy-vchitel>

15 рис педагога **21** століття

**Застосовує
персоналізований
підхід до студентів**

**Не перестає
вчитися**

Веде свій блог

**Спілкується з
однодумцями
(з цілого світу)**

**Вивчає нові
технології**

**Працює в мережі
Інтернет**

**(організовує роботу з
групою студентів, з
батьками тощо)**

**Використовує
сма́тфон (якщо не знає
відповіді на запитання –
перевірить у мережі)**

**Сприймає студентів як
продюсерів**

**(які можуть творити
креативні блоги, фільми,
історії тощо)**

**Використовує
Твітер,
Фейсбук, ін.**

**Мислить глобально
(вивчає світ навколо)**

**Створює цікавий
контент у соцмережах**

**Запроваджує
інновації**

**Навчання базує на
проектах**

**Співпрацює зі
студентами**

**Вчиться
кодувати**

Психолого - педагогічна модель викладача вищої школи.

Майстерність викладача – це мистецтво, творчість.

Одним воно дається як природний дар, тобто від Бога, інші можуть його набути в результаті наполегливої і щоденної праці, у тому числі й над самим собою.

У цьому контексті досить цікавими, на нашу думку, є погляди на сучасного викладача-новатора американської дослідниці *Rachelle Wootten*. Досліджуючи особливості викладача-новатора (раціоналізатора) (innovative educator), вона звертає увагу на

сім основних характеристик такого викладача.

Розглянемо ці характеристики детальніше:

1. Рефлексія.

Для викладача надзвичайно важливо усвідомлювати те, що справді спрацьовує під час проведення занять, а що ні. Звертаємо особливу увагу на висловлювання дослідниці про те, що навіть незважаючи на те що це може бути незручним, ми повинні допускати (приймати), що навіть дуже підготовлене заняття може бути провальним. Дослідниця радить **постійно аналізувати ті процеси й ідеї, які викладач використовує, для того щоб бути впевненим, що саме вони є найкращими для студентів;**

2. Постійне навчання – викладач-новатор завжди вчиться;

3. Креативність – такий викладач креативний у мисленні та підходах;

Велику роль відіграє правильна організація міжособистісного спілкування, педагогічної взаємодії у чотирьох системах:

- 1) *“викладач – конкретна особистість”;*
- 2) *“викладач – конкретний студент”;*
- 3) *“викладач – навчальна група”;*
- 4) *“студент – студент”.*

Для впливу на суб'єктів навчання викладач сам повинен:

- 1) *бути особистістю, належним чином розбиратися в психології навчання в умовах ВНЗ;*
- 2) *знати абсолютно все про членів навчальної групи;*
- 3) *бути самокритичною особистістю, завжди працювати над собою.*

Для інтенсифікації навчального процесу, підвищення рівня володіння навчальним матеріалом в умовах ВНЗ **обов'язковим є підвищення емоційного фону навчального заняття**; необхідно викликати та підтримувати інтерес до навчання, створювати всі необхідні умови, що допомагають суб'єктам навчання “виявляти себе”, самостверджуватися, досягати успіху.

Орієнтація на особистість суб'єкта навчання як на соціальну цінність

суспільства передбачає подальшу гуманізацію всього змісту освіти.

Викладач виконує функції: виховання; навчання; сприяння самоосвіти тих, кого навчає.

Педагогічна діяльність являє собою єдність цілей, мотивів, дій (операцій) та результату. Системотвірною характеристикою діяльності, у тому числі педагогічної, є мета (О. М. Леонтьєв). **Мета педагогічної діяльності** стосується **виховання**, яке і сьогодні – у ХХІ столітті – базується на ідеалі, що сягає глибини століть, – **гармонійно розвинутої особистості**. Ця загальна стратегічна мета досягається через вирішення конкретизованих завдань навчання і виховання за різноманітними напрямками.

Мета педагогічної діяльності – явище динамічне. Цілі формуються як відображення об'єктивних тенденцій суспільного розвитку, вони узгоджують зміст, форми і методи педагогічної діяльності відповідно до потреб суспільства, а потім визначають розгорнуту програму поетапного руху до найвищої мети – розвитку особистості в гармонії із собою і соціумом. Специфічною особливістю педагогічних завдань є те, що їх розв'язання практично ніколи не знаходиться на поверхні, а потребує напруженої розумової діяльності, аналізу значної кількості факторів, умов і обставин. Перцептивна функція (компонент) професійної діяльності педагога пов'язана із проникненням у внутрішній світ людини, комунікативна функція

спрямована на встановлення педагогічно доцільних відносин, комунікативно-операційна – передбачає активне використання засобів педагогічної техніки. **Ефективність педагогічного процесу залежить від постійного зворотного зв'язку.** Саме він дає можливість викладачеві своєчасно отримувати інформацію про відповідність результатів запланованим педагогічним завданням (йдеться про контроль-оціночний (рефлексивний) компонент).

Сучасний викладач повинен належним чином орієнтуватися в різноманітних галузях науки, основи якої він викладає, знати її можливості для вирішення соціально-економічних, виробничих і культурних завдань. Але цього замало – він повинен бути обізнаним про результати нових досліджень, відкриттів і гіпотез. Надзвичайно важливо бачити близькі та дальні перспективи науки, яку він викладає, володіти культурою науково-педагогічного мислення.

Крім того, необхідно пам'ятати про те, **що викладач XXI століття – це не тільки професія, суть якої полягає в трансляції знань, але й висока місія творення особистості.** Ось чому надзвичайно важливим є безперервний загальний і професійний розвиток викладача нового типу, для якого має бути типовим:

- 1. Висока громадянська відповідальність і соціальна активність.*
- 2. Любов до всіх без винятку членів навчальної групи; потреба та здатність віддати їм своє серце.*
- 3. Справжня інтелігентність, духовна культура, бажання і вміння працювати з іншими.*
- 4. Високий професіоналізм, інноваційний стиль науково-педагогічного мислення; готовність до створення нових цінностей і прийняття творчих рішень.*
- 5. Потреба в постійній самоосвіті й готовність до професійного становлення і самовдосконалення.*
- 6. Фізичне і психічне здоров'я, професійна працездатність.*

Професійна діяльність викладача вищої школи вимагає наявності певних особистісних якостей. соціально-психологічних рис і педагогічних здібностей.

Серед них основні такі:

1. Загальногромадянські риси: широкий світогляд, принциповість і стійкість переконань, громадянська активність і цілеспрямованість, національна самосвідомість, патріотизм і толерантність щодо інших народів і культур, гуманізм і соціальний оптимізм, високий рівень відповідальності та працелюбність
2. Морально-психологічні якості: Чесність і ясність у взаєминах з людьми, високий рівень загальної психологічної культури, повага до професіоналізму інших і наукової спадщини, акуратність і охайність, дисциплінованість і вимогливість.
3. Науково-педагогічні якості: Науково-педагогічна творчість, професійна працездатність, активна інтелектуальна діяльність, науковий пошук, педагогічне спрямування наукової ерудиції, педагогічна спостережливість, педагогічна уява та інтуїція, володіння педагогічною технікою, активна інтелектуальна діяльність, науковий пошук, гнучкість і швидкість мислення у педагогічних ситуаціях, висока культура мови та мовлення, володіння мімікою, тоном голосу, поставою, рухами і жестами.
4. Індивідуально-психологічні особливості: високий рівень соціального сприйняття й самопізнання, висока інтелектуально-пізнавальна зацікавленість і допитливість. інтерес до розвитку потенційних можливостей студентів і потреба в педагогічній діяльності з ними, позитивна Я-концепція. високий рівень домагань, емоційна стійкість, витримка й самовладання, саморегуляція, самостійність і діловитість у вирішенні життєво-важливих завдань, твердість характеру.
5. Професійно-педагогічні здібності: адекватне сприйняття студента, безумовне прийняття його як особистості, педагогічний оптимізм, проектування цілей навчання, прогнозування шляхів становлення майбутнього спеціаліста, конструювання методичних підходів і здатність передбачати можливі результати, організаторські та комунікативні здібності, духовний вплив на академічну групу і особистість студента, організація розвиваючої інтеракції.

Висновки.

1. В умовах кризи в політичній, економічній і особливо духовній сферах нагальною є потреба у формуванні позитивної стратегії навчально-виховного процесу у ВНЗ. Така стратегія повинна будуватись на суб'єкт-суб'єктних відносинах у контексті гуманізації вищої школи з метою подолання відчуженості змісту освіти від потреб сучасної особистості. Вирішення цієї проблематики пов'язане перш за все із **активізацією професійної діяльності викладача.**

2. У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях професійну діяльність викладача розглядають у контексті розширення можливості компетентного вибору суб'єктом навчання життєвого шляху і саморозвитку, а також відповідності процесу навчання і виховання інтересам особистості та держави. З кожним роком змінюється соціальне замовлення суспільства на конкретного фахівця, **підвищуються вимоги до системи професійної підготовки.** Йдеться про забезпечення високого рівня його компетентностей, мобільності, створення максимально сприятливих умов для особистісного розвитку.

3. Сьогодні професійна освіта зробила рішучий поворот у бік гуманізації процесу навчання. У полі зору сучасного викладача має знаходитися саме особистість суб'єкта навчання, його потреби, інтереси, особливості. Це, в свою чергу, вносить корективи в процес педагогічного спілкування під час навчального заняття, яке будується не як організація окремих мовленнєвих дій в системі “викладач – суб'єкт навчання”, а як **активна взаємодія (інтерація) та співпраця викладача й членів навчальної групи.**

4. Орієнтація на особистість суб'єкта навчання базується на чіткій організації навчально-виховного процесу, під час якої викладач обов'язково повинен урахувати індивідуальні, вікові та гендерні особливості членів навчальної групи в конкретних умовах організації навчальної діяльності в умовах сучасного ВНЗ. Сьогодні вкрай важливим для викладача є уміння формувати у майбутніх фахівців готовність й **прагнення до безперервної самоосвіти,** постійного професійного самовдосконалення. Саме тому сучасні підходи до професійної діяльності викладача ВНЗ передбачають необхідність постійного підвищення не тільки професійної компетентності, складовими якої є фахова (спеціальна), методична і психологічна підготовка, а й рівня загальнокультурного розвитку. Саме професійно-компетентний викладач вищої школи III тисячоліття може **оптимізувати навчальний процес, впроваджувати сучасні освітні інформаційні технології.** Тільки такий викладач зможе формувати ті параметри соціально адаптованої особистості

майбутнього фахівця, завдяки яким особистість зможе постійно саморозвиватись і яких потребує сучасне суспільство.

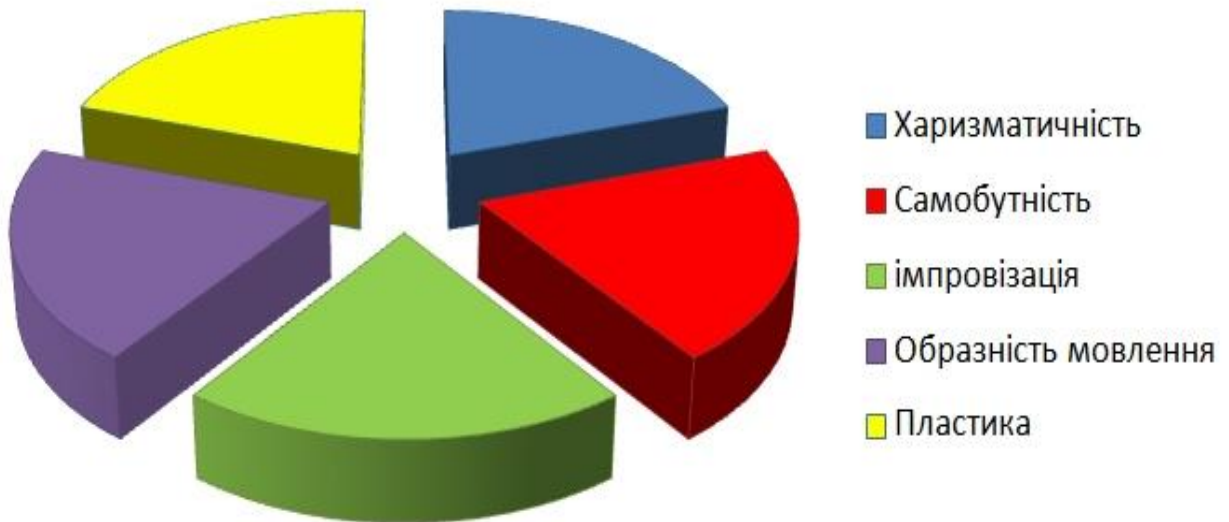
5. Освітня система України зможе впровадити необхідні інновації лише завдяки підвищенню психологічної компетентності й постійній наполегливій праці викладачів над своїм **особистісним удосконаленням**. Для цього потрібно активніше впроваджувати в практику нові форми підготовки самих викладачів – викладачів-новаторів, зокрема тренінг особистісного професійного зростання, побудований на ідеях гуманізації освітнього процесу.

6. Головним стержнем (або основою) в професійній діяльності викладача була, є і залишатиметься **любов до своєї праці** (не зважаючи на жодні виклики сучасності) і до тих, кого ми навчаємо. Без цього все інше зводиться нанівець. Вкрай важливим для викладача є рівне, неупереджене ставлення до всіх без винятку членів навчальної групи як до особистостей, майбутніх фахівців, майбутнього нації, майбутнього України.

Література:

1. Бурова М. В. Слагаемые имиджа педагога / Бурова М. В. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://festival.1september.ru/articles/620720/>
2. Про вищу освіту : Закон України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://document.ua/pro-vishu-osvitu-doc197652.html>
3. Волобуєва О. Професійна діяльність сучасного викладача вищої школи: виклики та пріоритети // Збірник наукових праць Національної Академії державної прикордонної служби України . серія: педагогічні та психологічні науки. - [Електронний ресурс.] Режим доступу: irbisnbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?...
4. Климов Е. А. О некоторых психологических составляющих педагогического труда / Е. А. Климов // Вестник Московского университета. Серия 20: Педагогическое образование. – 2003. – № 2. – С. 13–25.
5. Кононенко А. А. Психологические составляющие индивидуального имиджа современного педагога : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / А. А. Кононенко. – Одесса, 2002. – 198 с.
6. Мелещенко Т. Психолого-педагогічна модель викладача вищої школи та шляхи її реалізації// Вісник психології та педагогіки. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.psych.kiev.ua>

Складові успіху викладача

У чому полягає таємниця харизматичності?

Давньогрецький філософ Сократ мав настільки значний вплив на своїх учнів, нібито володів якоюсь магічною силою.

Ця сила — чарівність, здатність заволодіти увагою, почуттями, розумом, уявою інших.

Чарівна людина вміє вести за собою, спонукаючи оточуючих наслідувати її в усьому.

У чарівності проявляються внутрішня краса людини, її самобутність, співпереживання оточуючим, гідність.

Основна ознака чарівності — щирість, результатом якої є довіра студента. Жодної неправди, жодної фальші — ані у словах, ані у поведінці.

Учителів необхідно розвивати в собі вміння володіти своїми почуттями, залишаючись щирим.

Педагогічна чарівність неможлива без ідейної зрілості: педагог вішає, чого він очікує від студентів сьогодні, завтра та в майбутньому.

Самобутність педагога

Педагог повинен бути самобутнім, оригінальним. В арсеналі такого викладача завжди є найновіші психологічні, педагогічні, методичні знахідки, які він активно використовує під час заняття.

Педагогічна імпровізація

Спілкування зі студентами — це завжди творчість. Викладач заздалегідь формулює очікування від заняття, але реальна зустріч зі студентами може змінити його очікування. Отже, викладач-артист імпровізує, поводить невимушено. Імпровізація вимагає від викладача максимального контакту й відгуку аудиторії. Такий контакт можливий тільки за умови вільного володіння предметом.

Імпровізація — це майстерність, а професійна майстерність потребує багаторічної внутрішньої підготовки, накопичення до- і під- та вдосконалення.

Образність мовлення викладача

Сучасний студент чуйніший до естетики слів. Слухаючи радіо, читаючи газети, журнали, книги, переглядаючи телепередачі, студенти пізнають красу й силу слова. Вони переконані у тому, що кожний педагог — математики, літератури, фізики або історії— повинен уміти «словом запалити серця», тому його слово має бути художнім, виразним.

Студенти краще розуміють предмет, лекцію, виступ, якщо викладач, сполучаючи у своїх розповідях обов'язкову точність і докладність доказів, **висловлюється професійно й разом із тим образно.**

Образне мовлення вчителя повинна бути строгим, але наднауковості необхідно надати цікавої форми, позбавити повчально-канцелярських зворотів, зайвих перекручувань. Також воно має бути емоційним, індивідуальним.

На образність мовлення впливає здатність викладача чітко вимовляти слова, приємність, звучність та мелодійність голосу, багатство інтонацій.

Мовлення вчителя не повинне бути квапливим. Студенти завжди звертають увагу на дикцію викладача, її чіткість, ясність, милозвучність, мелодійність. Інтонація виражає стан мовця: подив, прикрість, радість тощо. У мовленні відбиваються не тільки духовний світ педагога, але й освіченість та моральні якості, самобутність, артистизм.

Однотонний (постійно високий або постійно низький) голос не дозволяє вчителю-початківцю ритмізувати своє мовлення (тобто підвищувати або знижувати гучність та тривалість звуків), від цього страждає й мелодика мовлення.

Бідність мелодики робить мовлення безглуздим, бідний ритм призводить до байдужого мовлення, тому що мелодика є музичним початком думки, ритм — музичним початком енергії, а тембр — музичним початком почуттів. Чим яскравішими є ці елементи, тим музичнішим, художнішим, виразнішим та цікавішим стає мовлення.

Пластика викладача

Пластика — це мова рухів, виразність тіла, вміння використовувати його особливості.

А. С. Макаренко визначив пластичну культуру як органічний елемент педагогічних здібностей. За його переконанням, учитель повинен володіти мімікою, стримувати свій настрій, контролювати жести.

Педагогу необхідно вчитися й не соромитися виражати своє ставлення, переживання, настрої до події, про яку йдеться, через жести, міміку, голос. «Внутрішній апарат почуттів» дорівнює «тілесному апарату». Це є необхідною умовою творчої роботи.

Література:

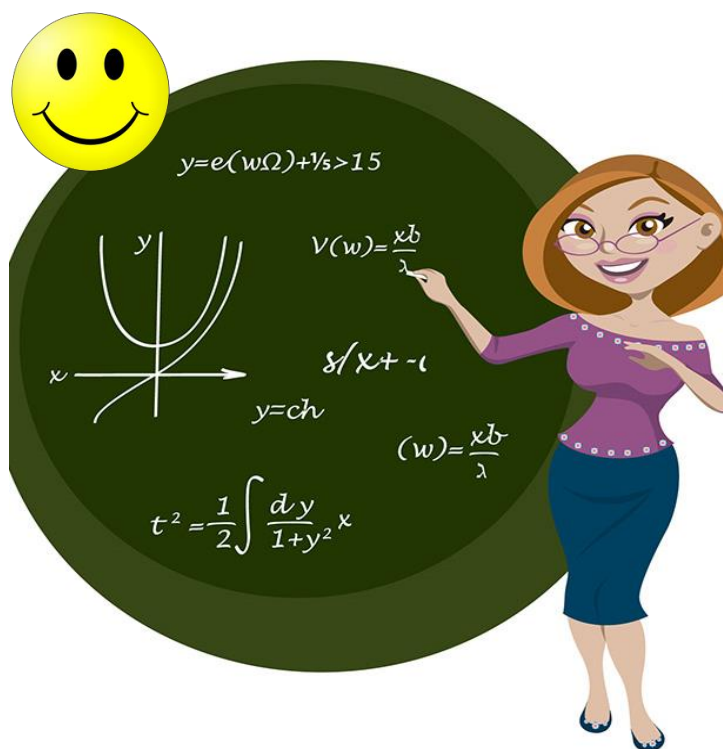
Успіх вчителя. // Вчитель інфо. - [Електронний ресурс.] Режим доступу:

<http://vchytel.info/skladovi-ustpihu-vchytelya/>

Імідж сучасного учителя. // Вчитель інфо. - [Електронний ресурс.] Режим доступу: <http://vchytel.info/imidzh-suchasnoho-uchytelya/>

Сміх і гумор у роботі сучасного педагога

*Почуття гумору ставиться в один ряд
з іншими особливостями, що показують
компетентність педагога*

Сучасна освіта потребує педагога, який має високі інтелектуальні та комунікативні якості, здатного критично мислити і творчо підходити до вирішення завдань, що поставлені перед ним. Пошук нових шляхів підвищення ефективності освіти стимулює й пошук педагогічних технологій, що дозволяють використовувати особовий потенціал вчителя, застосуванню якого раніше не відводилося достатньо уваги.

Педагогічну цінність представляють такі властивості людської природи, як гумор, дотепність і сміх. Почуття гумору фахівці ставлять в один ряд з іншими необхідними емоційними особливостями, що становлять професійну компетентність педагога. Проте можливості сміху в педагогічній практиці вивчені ще не повною мірою.

Перше за все відзначимо, що в основі сміху лежить усвідомлення учасниками педагогічної комунікації різних невідповідностей між очікуваним і тим, що сталося, між видимим і реальним, між метою й засобами, формою і змістом

тощо, що створюють комічний ефект і сприяють формуванню доброзичливих взаємостосунків.

У зв'язку з цим має сенс говорити про дві необхідні умови виникнення сміху. Однією з умов, що викликають сміх, є критика та знецінення певних норм і умовностей. По-друге, це відчуття радості, яке переповнює тих, хто сміється.

Спектр емоцій, що доставляють людині задоволення, багатоманітний — перевага, радість життя, веселощі, задоволення, безпека, благополуччя, гра тощо. Не дивлячися на те, що такого роду розділення дуже умовне, саме ці два аспекти — критичний і захисно-розважальний — нас цікавлять у першу чергу, коли йдеться про педагогічний аспект сміху.

Критичний аспект сміху полягає в тому, що він допомагає оголяти всякого роду помилки, забобони, ілюзії та догматизм у індивідуальному й суспільному житті. Тому, хто сміється, не загрожує догматизм, оскільки сміх завжди затверджує відносну істину та руйнує абсолют. Проголошена абсолютна істина завжди догматична й серйозна. Сміх указує на недосяжність і помилковість усього абсолютизованого, остаточного, статичного.

Сміху також чужий і крайній релятивізм — **сміятися над абсолютно всім безглуздо й аморально**. Критика старих, віджилих теорій за допомогою сміху демонструє відносність пізнання. Сміх — це критика в ім'я високих етичних, наукових, соціально значущих ідеалів. Із цієї точки зору сміх не тільки руйнує, а й затверджує, точніше, руйнує в ім'я твердження.

Іншу важливу роль у педагогічному процесі відіграє захисно-розважальний аспект гумору і сміху. Сміх несе в собі захисну функцію підвищення життєвих сил організму, опірності до екстремальних умов. Класичним прикладом є жарти студентів перед черговим іспитом. Гумор і жарти в цей момент не кращі зразки дотепності. У більшості своїй це типові приклади чорного гумору. Але функція сміху цієї гостроти недвозначно захисна — приховати істинний душевний стан студента перед перевіркою. Сміх і самоіронія — це реакція, що попереджає можливий провал і перемикання із трагічного сприйняття реальності на іронічне, менше хворобливе.

Сміх не тільки захищає, а й розважає. Науковий стиль і серйозність сучасної педагогічної практики сьогодні не всіма приймаються однозначно. Багато

педагогів гостро відчують потребу у зниженні стилю й вибудовуванні нормальної людської розмови. **Порозумітися з аудиторією, а не віщати істини**, що не підлягають сумніву, завдання не просте, особливо для педагогів старшого покоління.

Серйозний і авторитарний стиль педагогічного спілкування багатьох викладачів пояснюється не їхньою особистою відсталістю, а швидше тією парадигмою освіти, яка й формувала ідеальний образ педагога. Хоча, насправді, ситуація педагогічної взаємодії, будучи достатньо сильно ритуалізованою та припускаючи суворий розподіл статусів і ролей, асоційованих із певною поведінкою, є продуктивною основою для створення різного роду невідповідностей, що спричиняють за собою сміх. Педагог, який жартує та сміється, уже сам по собі представляє невідповідність уявленню, що склалося про педагога із традиційними характеристиками — «серйозний», «поважний», «важливий».

Не дивлячися на це, для багатьох педагогів сміятись і жартувати під час заняття — неприпустима вільність. Несерйозна поведінка нібито завдає збитку авторитету педагога, і жартувати можна собі дозволити тільки після заняття. Хоча будь-який учень або студент вважає за краще бачити перед собою педагога, який посміхається, уміє посміятись і пожартувати. І це не просто естетичні дурощі. Це деяка об'єктивна закономірність, що забезпечує успіх педагогічної комунікації.

Сміх заразливий і легко набуває характер масового явища. Завдяки емпатії як механізму синхронізації переживань, сміх спонукає членів колективу несвідомо наслідувати один одного. Крім того, фізичний стан людини, яка сміється, характеризується різким ослабленням м'язового тону, що означає його розслаблення. Людина, яка сміється, звільняється від психологічної напруги. Сміх пригальмовує волю, притупляє оцінку ситуації з точки зору логічного аргументування. Іншими словами, завдяки цим якостям, сміх робить аудиторію більше податливою, що багаторазово полегшує роботу педагога.

Одночасно, з точки зору сприйняття, емоції, що виникають у процесі сміху, сприяють більш успішному засвоєнню матеріалу. **Напівжартівливі й комічні приклади та порівняння запам'ятовуються набагато легше** та пояснюються набагато доступніше, ніж сухі дефініції. Вчасно зроблений емоційний акцент на ключовій проблемі дозволяє точніше зрозуміти її суть.

У сучасному педагогічному стилі подібний прийом практикується досить широко. Формальна схема застосування гумору та сміху — на початку, у середині та в кінці заняття. Питання про те, як викладач використовує відчуття гумору — творчо чи з наперед заготовленим трафаретом — має зрештою важливе значення. Проте в будь-якому випадку подання інформації з використанням гумору, із включенням жартів і обіграванням ситуацій однозначно йде не у збиток, а на благо навчального процесу.

Компетентність педагога визначається, крім усього іншого, тим, як він сприймає критику та чи здатний він критично оцінювати свої дії та вчинки. Людина, яка здатна й уміє визнавати свої помилки, є завжди більше перспективним фахівцем у будь-якій галузі людської діяльності. Визнавати свої помилки — справа завжди дуже складна. Педагогу це робити вдвічі важче, оскільки свої помилки часто доводиться визнавати у присутності всієї аудиторії. Саме гумор і сміх є в таких ситуаціях незамінним засобом урятувати своє «обличчя» та визнати свою помилку. Тим самим педагог одночасно демонструє слухачам здатність до самокритики та почуття гумору.

Самокритичність, пов'язана з гумором, — показник того, що викладач адекватно реагує на події, що відбуваються навколо нього, і готовий відмовитися від необґрунтованих претензій на знання єдиної вірної істини. Здатність педагога посміятися над собою демонструє учням, що він, як і всі люди, не застрахований від помилок і попадання в безглузді ситуації.

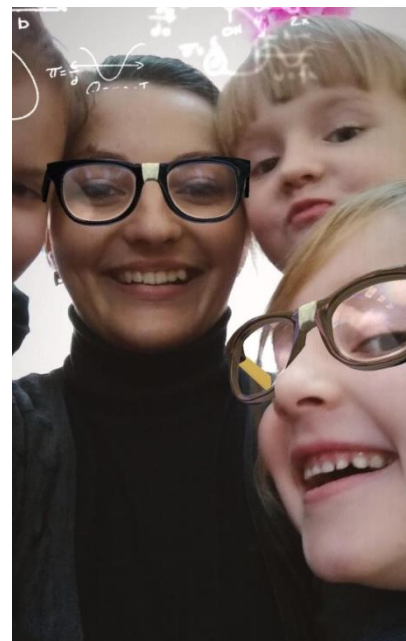
Почуття гумору педагога певною мірою передається й учням. У них формується оптимістичне світосприйняття, що не може не сприяти створенню позитивної психологічної атмосфери в аудиторії. І навпаки, якщо жарт не викликає жодної реакції у слухачів, то це вірний сигнал остракізму або, як мінімум, недоброзичливих відносин.

Звісно, виною цього може бути просто невдалий жарт. Проте в такому разі прихильно налаштована аудиторія хоча б із пристойності посмішкою демонструє розуміння ситуації. У будь-якому випадку жарт можна вважати своєрідною формою «розвідки боєм». Будь-яка реакція аудиторії — сміх, посмішка, регіт, мовчання — дає викладачу інформацію про міру соціальної згуртованості, рівень розвитку, рівень підготовленості учнів і можливості економії мовних засобів. Тобто реакція на жарт дозволяє викладачу визначити приховані, невикористані психічні ресурси та забезпечити доступ

до них за допомогою непрямих педагогічних засобів.

Засоби створення сміху багатоманітні. Незчисленні суперечності, що створюють сміх. Сміх дозволяє за «тим, що здається» знайти справжню суть. Використання гумору в педагогічній діяльності обумовлене як особовими якостями викладача, так і його комунікативними вміннями. Для створення сміху вчитель може використовувати як оригінальні (жарт, каламбур тощо), так і репродуктивні (анекдоти, афоризми, притчі) форми.

В якості методичних прийомів, які можна використовувати з метою створення комічної ситуації та сміху, назовемо *перебільшення, зменшення, доведення до абсурду, двозначність, несподіваний висновок, каламбур, алегорію, протилежність, порівняння, загострення, суперечність, нездійснене очікування, іронію, натяк, повторення, метафору, передражнювання, використання прислів'їв і афоризмів, несподіванку, буквально розуміння слів, гру слів, парадокс, змішення.*

Можливості гумору як педагогічного засобу обмежені, що вимагає від педагога культури його застосування та дотримання вимог до його використання. Наприклад, сатира, іронія або глузування як прийоми в педагогічному середовищі мають обмежені нагоди. Якщо іронія по відношенню до історичних подій і персонажів, тих чи інших цінностей або наукових уявлень цілком прийнятна та здатна активізувати творчий рух думки, то іронія над розумовими здібностями того чи іншого учня, глузування із приводу його невдач, сатиричне осміяння фізичних недоліків або сарказм над зовнішнім виглядом малопродуктивні як з педагогічної, так і з моральної точки зору.

Усе це, звісно, може спровокувати сміх у аудиторії, але з точки зору мети освіти й виховання це дуже невдалий педагогічний хід. У тому, які форми комічного бере на озброєння викладач, як він використовує дотепність, над чим сміється та як це робить, — у всьому цьому проявляється загальна педагогічна культура педагога.

З педагогічної точки зору гумор і сміх є особливими формами, універсальними, багатофункціональними прийомами непрямої дії, що реалізуються у вербальній або невербальній формі у процесі педагогічної взаємодії. Сміх і гумор в арсеналі педагогічної комунікації мають принципове значення, оскільки місія освіти полягає не тільки в технологічній передачі знань, а й у дії на учня, у першу чергу на його почуття, поведінку, якості характеру тощо.

Сміх як прийом педагогічної дії допомагає дотримуватися загальноприйнятих соціальних норм поведінки, дозволяє уникнути багатьох «незручних ситуацій» і обійти «гострі кути» у спілкуванні.

Сміх — це засіб демократизації педагогічного спілкування на противагу авторитарним способам взаємодії.

Сміх дозволяє уникнути конфліктних ситуацій. Беручи на озброєння непрямі форми дії та обмежуючи використання прямих прийомів впливу на аудиторію, педагог гармонізує відносини з аудиторією.

Сміх вносить ігровий елемент, роблячи спілкування між педагогом і аудиторією інтригуючим і захоплюючим, що спонукає студентів до самостійного «пошуку істини».

Література:

В. П. Кінцанс, Сміх і гумор у роботі сучасного вчителя.// Освіта.ua. -

[Електронний ресурс.] Режим доступу:

<http://osvita.ua/school/method/technol/43238/>

